

NOU 2010:7 Mangfold og Mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet.

Høringsuttalelse fra Torshov kompetansesenter, Statlig spesialpedagogisk støttesystem (Statped)

Innledningsvis vil vi gi uttrykk for at Torshov kompetansesenter mener høringen representerer en grundig og faglig oppdatert gjennomgang av fagfeltet. Vi vil i det følgende fortrinnsvis konsentrere oss om de aspekter ved utredningen som angår senterets målgrupper, nærmere bestemt elever som mottar spesialundervisning.

Om spesialundervisning:

Barn og unge med minoritetsspråklig bakgrunn ser ut til å være overrepresentert i det spesialpedagogiske hjelpeapparatet. Utvalgets synspunkter på området stemmer godt overens med våre erfaringer idet det i mange tilfelle er slik at

- Barn og unge som får støtte og blir utredet i det spesialpedagogiske hjelpeapparatet, får i for stor utstrekning en uspesifisert diagnose – som uspesifiserte lærevansker/uspesifiserte psykiske vansker. Slike tilnærminger bidrar til å gjøre de spesialpedagogiske tiltakene lite treffsikre.
- Voksne minoritetsspråklige ser ut til å være underrepresentert med hensyn til spesialpedagogisk utredning og hjelp.
- Det ser ut til at spesialundervisning gis for å styrke en norskutvikling som burde vært gitt ut fra det regelverket og de planene som gjelder for elever fra språklige minoriteter.
- Utvalget legger til grunn at spesialundervisning i mange tilfeller har en avlastningsfunksjon.
- Det synes i dag å være gjengs oppfatning at mange intensiverte lærings- og utviklingsstøttende tiltak settes inn for sent. Dårlig tilrettelagt opplæring for minoritetsspråklige elever kan føre til skolepåførte spesialpedagogiske behov, ikke minst kan elevene utvikle problematferd, språkvansker og lese- og skrivevansker. Utvalget mener at en betydelig andel av utfordringene på dette området ikke skulle ha fått utvikle seg til spesialpedagogiske problemstillinger.

Torshov kompetansesenter mener videre:

- Vi støtter at PPT og øvrige hjelpetjenester må tilføres kompetanse i flerspråklighet, flerspråklig utvikling, flerkulturell forståelse, opplæringsmetoder og ulike organiseringsformer. Det er viktig at PPT arbeider på både system- og individnivå.
- I tillegg til dette trenger PPT etter vår oppfatning kompetanseutvikling innenfor utredning av minoritetsspråklige med fokus på multimetodisk og differensiert utredning.
- Utredning av språklige minoritets elever er tidkrevende arbeid som krever bruk av varierte utredningsmetoder og utredningsmateriell. PPT bør få økonomiske ressurser både for å skaffe seg slikt materiell, den nødvendige kompetansen og nok tid til å gjennomføre forsvarlig utredningsarbeid
- Vi foreslår etablering av flerspråklig base med fagfolk med språk- og kulturkompetanse innenfor ulike minoritetsgrupper. I tillegg må de ha kompetanse i spesialpedagogikk, pedagogikk eller psykologi.

Morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring må også inkluderes i spesialundervisning:

Utvalget mener retten til morsmålsundervisning opprettholdes i tråd med dagens § 2-8, og at det er grunnlag for økt bruk av gjeldende rett til morsmåls- og tospråklig fagopplæring. Utvalget etterlyser en mer aktiv bruk av både morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Slik utvalget ser det, eksisterer det per i dag betydelige muligheter for å øke bruken av morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring også innenfor de rammene som følger av dagens regelverk, jf. kapitlene 8 og 9. Utvalget har avdekket at det er et stort potensial for en bedre implementering av dagens regelverk. Dette kan skyldes manglende kunnskap, manglende prioritering av disse elevgruppene, dårlig økonomi og/eller manglende lærerkrefter m.m.

Torshov kompetansesenter støtter utvalgets vurdering i forhold til tospråklig fagopplæring, men mener at dette er spesielt viktig i kombinasjon med spesialundervisning. PP-tjenester og skoler har en

tendens til ikke å inkorporere rettigheter etter § 2-8 og bruk av morsmålet i opplæringen, både i sakkyndig vurdering og gjennomføring av spesialundervisning og tilpasset opplæring, på tross av at behovet for dette er spesielt viktig for denne gruppen.

Metodeutvikling og forskning:

Utvalget påpeker i flere sammenhenger manglende kompetanse i forhold til tospråklig opplæring. Torshov kompetansesenter mener det er både i norsk og internasjonal sammenheng er for lite tilgjengelig evidensbasert metodikk tilgjengelig. I tillegg til behov for formidling av tilgjengelig metodikk til barnehager og skoler, er det et stort behov for videre utvikling av og forskning på effektiv metodikk i en flerspråklig sammenheng. Det bør derfor settes av midler til kunnskaps- og metodeutvikling når det gjelder flerspråklig opplæring generelt, men spesielt når det gjelder minoritetsspråklige barn med spesielle behov, hvor tilgjengelig forskningsbasert kunnskap er minimal.

Videregående opplæring:

Utvalget omtaler i all hovedsak minoritetsspråklige elever i to hovedkategorier: *Innvandrere og etterkommere av innvandrere*. Elevgruppen som omtales som "innvandrere" defineres som den elevgruppen som selv innvandret til Norge. De kom til Norge i løpet av skolealderen. *Den definisjonen mangler nøyaktighet når det gjelder elevenes botid i Norge, om eleven kom til Norge alene eller med foreldrene.* "Etterkommere av innvandrere" er elever som er født her av innvandrerforeldre. De omtales også som norskfødte med innvandrerforeldre.

Høsten 2008 var det 12000 elever i videregående opplæring som selv innvandret til Norge. I tillegg var det 6000 norskfødte elever med innvandrerforeldre. Tall for samme år viser at 97 % av alle elever som avsluttet grunnskolen gikk direkte på videregående skole. Blant norskfødte med innvandrerforeldre var overgangsprosenten 96, mens den var 80 prosent for innvandrere.

Forskning på dette området viser at minoritetsspråklig ungdom generelt har større sannsynlighet for å falle ut av videregående opplæring enn majoritets elever. Omtrent 77 prosent av dem fullfører videregående opplæring i løpet av fem år. Fullføringsgraden er mye lavere dersom man tar for seg kun norskfødte gutter med minoritetsbakgrunn. Fullføringsgraden er da om lag 57 prosent. Dette er 6 prosentpoeng lavere enn alle gutter i samme kull, og samtidig 11 prosentpoeng bedre enn innvandrere.

I utredningen påpekes det noen bakgrunnsfaktorer som vurderes til å spille en vesentlig rolle i forhold til minoritetsspråklig ungdoms gjennomføring av videregående opplæring. Blant disse nevner utvalget følgende faktorer: Sosial bakgrunn (landbakgrunn, foreldrenes utdanningsbakgrunn, inntekt, og arbeidsmarkedstilknytning), karakterer fra grunnskolen, karakterer fra grunnkurs, samt elevens botid i Norge.

Når majoritetsungdommer og norsk fødte minoritetsungdommer med samme sosialbakgrunn, skoleprestasjoner fra grunnopplæring sammenlignes, er det langt på vei samme sannsynlighet for begge elevgruppene del, hva gjelder å gjennomføre studieforberedende linje og yrkesfaglige linjer med kompetanseoppnåelse.

Blant elevene som fullfører videregående skole og som søker seg til høyere utdanning, er andelen av minoritetsspråklige som er født i Norge høyere enn ungdom med norsk bakgrunn.

Torshov kompetansesenter har følgende kommentarer relatert til utvalgets forslag til tiltak:

Utredningen presenterer økt kunnskap om bakgrunnen til frafall fra videregående opplæring. Økt bevissthet på dette området gir økte muligheter til å kartlegge de elevene som er i gråsonen ved

skolestart og sette i gang tidlig innsats for å forbygge frafall. Et slikt tiltak bør benytte seg av nåværende systems eksisterende organisatoriske muligheter (ulike organiseringsformer og opplæringsmodeller). Vi synes utvalget fokuserer for sterkt på faktorer som elevens sosiale-, økonomiske- og kulturelle bakgrunn. Dette ser ut til å gå på bekostning av mer eksplisitt og konstruktiv kritikk av utdanningssystemet som i urimelig grad bidrar til forsterkning av allerede eksisterende ulikhet.

Vi er enig med utvalgets forslag om at skolene må ta en mer aktiv bruk av særskilt språkopplæring etter Oppl.lovens § 3-12. Opplæring i morsmålet og tospråklig fagopplæring på elevenes morsmål. En slik opplæring bør basere seg på viktige prinsipper ved opplæring av minoritetsspråklige elever. Opplæring i morsmålet skal ha sammenheng med øvrige opplæring i andre fag og skal bidra til styrking av elevens faglig utvikling. Det er viktig at utdanningssystemet verdsetter elevens morsmål og handler aktivt med hensyn til å ivareta og utvikle morsmålet.

- Elevens utvikling på hhv. første- og andrespråk bør ses som sammenhengende utviklingsområder som styrker hverandres utvikling gjensidig under gunstige opplæringsbetingelser.
- Opplæring i norsk/ grunnleggende norsk bør gå hånd i hånd med styrking av elevens innholdsforståelse av teoretiske fag. Det bør settes spesiell fokus på fagenes lærestoff, bærende ord og sentrale begreper.
- Språklig og kunnskapsmessig utvikling bør ses i sammenheng, som utviklingsområder som styrker hverandres utvikling gjensidig.
- Torshov kompetansesenter støtter forslaget om at læreplanen i grunnleggende norsk skal være en overgangsordning, og siktemålet må være å få elevene på ordinær norskplan.
- Videre støtter vi etablering av en særskilt ordning for elever som kommer i ungdomskolealder eller senere. I denne sammenheng foreslår vi at det settes klare kompetansemål som må mestres ved inntak til ordinær videregående skoleopplæring.
- Vi foreslår utvikling av kriteriebaserte eller opplæringsbaserte tester på ulike nivåer for vurdering av elevens progresjon som inkluderes inn i den særskilte ordningen.
- Vi støtter forslaget som går ut å endre opplæringsloven § 3-12 slik at elever som blir overført til ordinær læreplan i norsk, fortsatt skal kunne ha rett til tospråklig fagopplæring og/eller morsmålsopplæring. Dagens ordning setter begrensninger på mer fleksible ordninger som sikrer tilpasset opplæring.
- Opplæringsloven § 3-12 presiseres slik at det blir klart hva retten kan innebære når det gjelder fag og timefordeling, organiseringsformer, innhold og kompetansemål.
- Vi forslår at fylkeskommunen setter i gang tiltak for å styrke lærernes og tospråklige læreres kompetanse i opplæring av språklige minoritetselever gjennom etter- og videreutdanningstilbud. Det bør settes spesiell fokus på lærernes kompetanse i opplæringsstrategier og metodekunnskap relatert til fag de underviser i.
- Vi støtter ideen om å fremme flerspråklighet som et ideal i opplæringen for å bidra til flerkulturell forståelse og samhandling. Dette kan realiseres gjennom veloverveide tiltak som for eksempel
 - Tilby opplæring som B eller C-språk i ulike minoritetsspråk som presenteres i fylkeskommunen for alle elever.
 - Flerspråklighet og flerkultur som fenomen gjøres som gjennomgående temaer i norskfaget og morsmålsfagene
 - Skolebøkene og annet undervisningsmaterieell på ulike programområder bør også presentere de språklige minoritetselevens virkelighet og flerkulturelle perspektiver (temaer, problemstillinger, verdier, holdninger, illustrasjoner og

bilder). Lærebøkene innhold bør være lett tilgjengelig for alle elever.
Tekstene bør støttes med bilder, illustrasjoner og lignende.

- Vi ser ikke behov for utvikling av en ny læreplan i morsmålfaget. Den eksisterende læreplanen kan brukes gjennom hele skoleløpet. Elevene kan velge sitt morsmål i tillegg til, eller som alternativ til, fremmedspråk. Dette bør være kompetansegivende fag i både ungdomskolen og videregående skole.
- Vi støtter forslaget om at morsmål som andrespråk i videregående opplæring bør være tellende for opptak til høyere studier slik det er i dag.
- Vi foreslår en presisering i forhold til minoritetsspråklige elever som velger sitt første språk som B- eller C-språks nivå. Disse elevene burde få mulighet til opplæring i sitt morsmål, enten på egen skole eller ved en annen skole, så langt det samles minimum antall elever og fylkeskommunen skaffer en egnet person som kan stå for opplæringen.
- Det bør satses på utvikling av tospråklige lærebøker/hefter. Det bør etableres støtteordninger for innkjøp av slike og andre lignende flerspråklige læremidler.
- Vi ser positivt på forslaget om å involvere partene i arbeidslivet i arbeidet med å skaffe læreplasser til minoritetsspråklige. Vi foreslår etablering av støtteordninger for bedrifter som tar i mot lærlinger med behov for ekstra støtte og hjelp i form av språklig- og sosial støtte.
- Minoritetsspråklig ungdoms opplæring i norsk/ grunnleggende norsk, kan knyttes til arbeid ved bedriften etter grundig vurdering og i samråd med eleven selv, eventuelt med foresatte. Fylkeskommunen må dekke utgiftene.
- Minoritetsspråklige med spesielle behov må sikres utvidet yrkesrådgivning, fortrinnsvis basert på det språket de behersker best.